



Makale Başvuru/Kabul Tarihleri:
Received/Accepted Dates:
18.12.2024/03.02.2025

Cilt 11, Sayı 22, Yıl 2024

Kültürel Etkileşim ve Gruplar Arası İlişkilerde Ekonomik Araçların Rolü: Kıbrıs Örneği¹

Doç. Dr. Elif Üstündağlı ERTEN

Ege Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İşletme Bölümü. elif.ustundagli@ege.edu.tr
ORCID: 0000-0001-5111-927X

Doç. Dr. Burcu Şentürk YILDIZ

Ege Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İşletme Bölümü, burcu.senturk@ege.edu.tr
ORCID: 0000-0001-8469-1811

Özet

Bu çalışma, kültürel çeşitlilik sergileyen ve ilişkileri tarihsel süreçlerle şekillenmiş toplulukların ekonomik faaliyetlerine odaklanmaktadır. Bu çerçevede, ekonomik iş birliklerinin kültürel yaşam ve sosyal ilişkiler üzerindeki etkisini araştırmayı amaçlamaktadır. Çalışma, Kıbrıs adasında gerçekleştirilmiş olup, Türk ve Rum topluluklarının farklı düzeylerde homojenlik gösterdiği bölgelerde saha çalışması yapılmıştır. Birincil veriler, 125 katılımcıyla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerden elde edilmiştir. Bulgular, Kıbrıs'ın uluslararası alanda birleşik bir varlık olarak tanınmasına katkıda bulunan ekonomik araçların, katılımcıların perspektifleriyle yeniden tanımlandığını ve iki topluluk arasındaki etkileşimi doğrudan etkilediğini göstermektedir. Ayrıca, yan yana yaşayan ve benzer ekonomik araçları paylaşan topluluklar arasındaki sınırlı etkileşim, dikkat çekici bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik araçlar, Kültürel araçlar, Kıbrıs, Kültürel Etkileşim

The Role of Economic Instruments in Cultural Interaction and Intergroup Relations: The Case of Cyprus

Abstract

This study focuses on the economic activities of communities that exhibit cultural diversity and whose relationships have been shaped by historical processes involving different commonalities and tensions. Within this framework, it aims to investigate the impact of economic collaborations on cultural life and social relationships. The study was conducted on the island of Cyprus, with fieldwork carried out in locations where Turkish and Greek communities demonstrate varying levels of homogeneity. Primary data were obtained from in-depth interviews with 125 participants.

The findings reveal that economic instruments, which contribute to the international recognition of Cyprus as a unified entity, have been redefined through the perspectives of the participants and are shown to directly influence the interaction between the two communities. Additionally, the limited interaction between communities living side by side and sharing similar economic tools emerges as a noteworthy result.

Keywords: Economic instruments, Cultural instruments, Cyprus, Cultural Interaction

1. Giriş

Tarih boyunca, insanların yeni topraklara yaptıkları yolculuklar farklı kıtalardan toplumların bir araya gelmesine ve bunun neticesinde günümüz çağdaş toplulukların oluşmasına neden olduğu bilinmektedir (Bornstein, 2017). Zamanla toplumların bir arada yaşarken temas halinde olmaları,

¹ Bu çalışma TÜBİTAK 1001 Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Projelerini Destekleme Programı tarafından desteklenmiştir. (Proje No: 122K835)

kültürlerin homojenleşmesine yanı sıra yeni değerler ve geleneklerin üretilmesine, bunun sonucunda tek dil, tek kimlik ve tek kültür olgusunun ortadan kaldırılarak çoğul kültürlerin meydana gelmesine neden olmuştur (Berry, 2008). Neticede birkaç farklı kültürel veya etnik grubun ortak sosyal ve politik çerçeve içinde bir arada yaşadığı kültürel olarak çoğulcu yapıya evrilen toplumlar oluşmuştur.

Farklı kültürel yapıları içeren çoğulcu yapılar içerisinde kültürel etkileşim kaçınılmaz olup bu etkileşim içinde ekonomik faaliyetlerin önemli bir yer tuttuğu açıktır. Ekonomik faaliyetler, toplumların kültürel araçlarıyla yakından iç içe geçmiştir. Kültür, tüketici tercihleri, iş gücü uygulamaları ve hatta üretim ve ticaretin organizasyonu gibi ekonomik davranışları şekillendiren değerleri, normları ve uygulamaları belirler. Bunun tersi de geçerlidir: Ekonomik yapılar ve faaliyetler de zamanla kültürel kalıpları güçlendirme veya bazen yeniden şekillendirme rolü oynayabilir. Bu çift yönlü ilişki, ekonomik araçların yalnızca finansal değişim araçları olmadığını, aynı zamanda kültürel ifade ve koruma mekanizmaları olduğunu göstermektedir (Hesmondhalgh, 2012).

Kültürel ekonominin dinamiklerini ve kültürel araçların bu çerçevedeki rolünü anlamak için, söz konusu yapıların tarihsel derinliğini ve karmaşıklığını göz önünde bulundurmamak esastır (Throsby, 2001). Kültürlerin uzun süreler boyunca bir arada var olduğu ve etkileşimde bulunduğu bağlamlarda, egemenlik ve tabiiyet sınırları genellikle bulanıklaşır ve geleneksel hiyerarşiler daha az belirgin hale gelir (Bhabha, 2012). Bu tür ortamlar, kültürel ifadelerin göreceli bir dengeye ulaştığı ve net bir kültürel hegemonya fikrini sorgulayan koşulları besler. Bu etkileşim, kültürel ekonomilerin yalnızca ekonomik fenomenler olarak değil, aynı zamanda tarihsel ve sosyokültürel süreçlere derinden bağlı olarak analiz edilmesi gerekliliğini vurgular (Polanyi, 2002).

Bu araştırma, kültürel çeşitlilik sergileyen ve ilişkileri tarihsel süreçlerle şekillenmiş toplulukların ekonomik faaliyetlerine odaklanmaktadır. Bu çerçevede, ekonomik iş birliklerinin kültürel yaşam ve sosyal ilişkiler üzerindeki etkisini araştırmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın amacına uygun olarak Kıbrıs, araştırma sahası olarak belirlenmiştir. Kıbrıs adası farklı dil, din ve kültüre mensup iki toplumun uzun yıllardır yan yana yaşadığı ve farklı siyasi ve ekonomik koşulların geçerli olduğu bir coğrafyadır. Adanın beşerî yapısı, farklı kültürler arasındaki etkileşimde ekonomik araçların rolünü ortaya koyma potansiyeli bulundurmaktadır. TÜBİTAK tarafından desteklenen “Kültürleşme ve Türkiye’nin Etkisinin Belirlenmesi: Yerel Ekonomik İlişkiler, Kültür Ekonomisi, Tüketim ve Ritüel Tüketimi” başlıklı 1001 projesi kapsamında yürütülen araştırmanın 125 Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum ile yapılan derinlemesine mülakatlarına dayanmakta olan bu çalışma, ekonomik etkileşimin kültürel yaşam ve sosyal ilişkiler üzerindeki etkisini araştırmayı amaçlamaktadır.

2. Toplumlar Arasında Bir Köprü: Kültür Ekonomisi

Kültürel ürün ve hizmetlerin üretim, dağıtım ve tüketim sistemi ile olan faaliyeti ise kültür ekonomisi olarak nitelendirilmiştir (De Beukelaer, Spence, 2019). Çünkü işaretlerin, sembollerin ve arzunun tüketimi, ekonomiyle ilişkilendirilmektedir ve sanat, medya, turizm, rekreasyon ve eğlence gibi kültürel endüstriler ekonomiyi giderek daha fazla güçlendirmektedir (Amin, Thrift, 2007). Kültürel ekonomi, kültürel mal ve hizmetlerin yaratılması, üretimi, dağıtımı ve tüketimine adanmış, bunları farklı ekonomik faaliyetler olarak vurgulayan ekonomik sektörü işaret etmektedir. Kültürel miras, sanat, medya, yaratıcı endüstriler ve bunlarla ilişkili mal ve ürünler gibi çeşitli alanları kapsar (Scott, 2000; Pratt, 1997). Throsby (2001), kültürel ekonomiyi, kültürel değer ekonomik faaliyetlere entegrasyonu olarak tanımlamakta ve kültürel mal ve hizmetlerin ekonomik kalkınmaya katkıda bulunurken kültürel kimliği koruduğunu vurgulamaktadır. Ekonomik olarak kabul edilen faaliyetler ve nesnelere, çoğunlukla ekonomi disiplininin beslenmesi de ekonomik olmayan kültürel uygulamalardan da etkilenecek bir araya getirilen farklı bileşenlerle şekillenmektedir (Aitken, 2007). Bu nedenle kültür ve ekonomi arasındaki bu ilişki, kültür ekonomisi terimi altında incelenmektedir. Bu çalışma alanı, miras alanları, yaratıcı endüstriler ve kültürel uygulamalar gibi kültürel varlıkların nasıl para kazanılabilir hale getirilebileceğini veya sosyal ve ekonomik ilerleme ile toplumsal uyum ve kimlik inşası için araçlar olarak kullanılabileceğini incelemektedir (Scott, 2000).

Kültür ekonomisi kavramı, kültür ve ekonomik sistemlerin kesişimini inceleyen disiplinler arası bir alan olarak akademik söylemde öne çıkmıştır. Çok disiplinli bir konu olarak kültürel ekonomi, ekonomik ve coğrafi boyutlarının ötesine geçerek, sosyoloji, medya ve iletişim çalışmaları ve kentsel planlama gibi alanlarla etkileşime girer (Scott, 2000). Bu bütüncül yaklaşım, kültür ve ekonomik süreçler arasındaki karmaşık etkileşimi vurgulamakta ve kültürel malların hem ekonomik varlıklar hem de sosyal ve kültürel kimlik taşıyıcıları olarak önemini ortaya koymaktadır (Hesmondhalgh, 2012).

Kültürel araçlar, bir toplumun değerlerinin, bilgisinin, normlarının, inançlarının, sanatının ve geleneklerinin aktarıldığı ve yayıldığı mekanizmalar veya araçlardır (Smith, 2006). Bu araçlar, eserler, anıtlar ve yazılı kayıtlar gibi somut biçimlerde ve sözlü gelenekler, ritüeller ve uygulamalar gibi somut olmayan biçimlerde var olmaktadır (Kurin, 2004). Bir toplumun kültürel kimliğini korumak ve sürdürmek için temel unsurlar olarak hizmet etmekte, nesiller boyunca devamlılığını ve evrimini sağlamaktadır (Bedir, Tabakoğlu, 2021). Kolektif hafıza ve sosyal uyum taşıyıcıları olarak işlev görerek, bir toplumun karakterini ve daha geniş küresel bağlamlardaki etkileşimlerini şekillendirmede kritik bir rol oynamaktadır (İnce, 2010).

Kültürel ekonomi içindeki ekonomik araçlar, kültürel endüstrileri desteklemeyi ve mirası korumayı amaçlayan sübvansiyonlar, vergi teşvikleri ve hibeler gibi geniş bir araç yelpazesini kapsar (Hesmondhalgh, 2012). Hükümetler ve uluslararası örgütler, kültürel katılımı teşvik etmek, eşitsizlikleri gidermek ve yerel ekonomileri canlandırmak için sıklıkla bu araçları kullanır. Örneğin, sanata yönelik kamu finansmanının artan sosyal sermaye ve topluluk katılımı ile bağlantılı olduğu gösterilmiştir (Bille, Schulze, 2006). Ayrıca, miras alanlarının ve etkinliklerin tanıtımıyla desteklenen kültürel turizm, kültürel kaynakların ekonomik potansiyelini örneklerken aynı zamanda kültürler arası anlayışı da teşvik eder (Richards, 2011).

Ancak, kültür ekonomisi üzerine eleştirel bakış açıları, kültürün metalaştırılmasına ve sosyal eşitsizlikleri artırma potansiyeline karşı uyarıda bulunmaktadır. Zukin (1995), kültürün ticarileştirilmesinin genellikle marjinal grupların dışlanmasına ve kültürel özgünlük yerine kârın önceliklendirilmesine yol açtığını savunmaktadır. Bu endişe, özellikle bölünmüş veya çatışma sonrası toplumlarda geçerlidir, çünkü kültürel sektördeki ekonomik araçlar, tasarımlarına ve uygulamalarına bağlı olarak bölünmeleri ya köprüleyebilmekte ya da derinleştirebilmektedir (Markusen, Schrock, 2006). Sonuç olarak, kültürel politikaların etkinliği, ekonomik hedeflerle kültürel koruma ve kapsayıcılık arasında denge kurabilme yeteneklerine bağlıdır.

Gruplar arası ilişkiler bağlamında, kültürel ekonomi araçları, diyalogu ve karşılıklı anlayışı teşvik etmek için araçlar olarak hareket edebilir. Örneğin, ortak kültürel projeler ve topluluklar arası girişimlerin, bölünmüş gruplar arasında önyargıları azalttığı ve güven inşa ettiği ifade edilmiştir (Landry, 2000). Bu araçlar yalnızca ekonomik faydalar sağlamakla kalmaz, aynı zamanda barış inşası ve uzlaşma çabalarına da katkıda bulunur. Bu nedenle, kültürel etkileşimde ekonomik araçların rolü, ekonomik büyümenin ötesine geçerek, özellikle kültürel ve siyasi gerilimlerin yaşandığı bölgelerde daha geniş toplumsal etkilere sahiptir (Çelik, Eminoğlu, 2022). Genel olarak, kültürel ekonomi ve ilişkili araçlar, ekonomik teori, kültürel politika ve sosyal kalkınma arasında köprü kuran dinamik bir çalışma alanını temsil eder.

3. Çalışmanın Bağlamı: Kıbrıs

Kıbrıs, tarihsel olarak Doğu Akdeniz'deki stratejik coğrafi konumu nedeniyle çeşitli kültürlerin birleştiği bir pota olmuştur ve bu nedenle tarih boyunca birçok medeniyetin ilgisini çekmiştir. Bölgenin üçüncü büyük adası olan Kıbrıs, Avrupa, Asya ve Afrika'nın kesişim noktasında yer almaktadır (Koday, 1998; Özmen, 2018).

Ada, binlerce yılı aşkın bir tarihe sahiptir ve Yunan, Roma, Bizans, Osmanlı ve İngiliz medeniyetlerinin etkilerini taşır. Ada, Antik Yunan, Roma, Bizans, Osmanlı ve İngiliz egemenlikleri altında kalmış ve her

dönemde farklı kültürel, siyasi ve ekonomik izler bırakmıştır. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun 1571'de adayı fethetmesi, Kıbrıs'ta Türk nüfusunun yerleşmesine ve adanın kültürel mozağının zenginleşmesine yol açmıştır. Ancak, 19. yüzyılın sonlarında İngiliz yönetimine geçen ada, 20. yüzyılda bağımsızlığını kazanana kadar birçok siyasi ve toplumsal çalkantı yaşamıştır. Adanın kültürel manzarası, Rum ve Türk toplulukları arasındaki bir arada yaşama ve gerilimler tarafından önemli ölçüde şekillenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu (1571-1878) ve daha sonra İngiliz yönetimi (1878-1960) altındaki sömürge tarihi, bu karmaşıklığa katmanlar eklemiştir (Souter, 1984).

1960 yılında İngiliz sömürge yönetiminden bağımsızlığını kazandıktan sonra, Kıbrıs, Rum ve Türk topluluklarının bir arada yaşadığı çeşitli kültürel mirasıyla karakterize edilmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti, bir egemen devlet olarak tanınmaktadır ve 2004 yılından bu yana Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği üyesidir (Ker-Lindsay, 2011).

Kültürel zenginliğine rağmen, Kıbrıs uzun süredir devam eden siyasi ve etnik bölünmelerle karşı karşıya kalmıştır. 1974 yılında, Yunan cuntasının desteklediği bir askeri darbe ve ardından gelen Türk askeri müdahalesi sonucunda ada, büyük ölçüde Rumların yaşadığı güney ve Türklerin yaşadığı kuzey olmak üzere iki ana bölgeye ayrılmıştır (Güler, 2004). 1983 yılında ilan edilen Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), yalnızca Türkiye tarafından tanınırken, Kıbrıs Cumhuriyeti uluslararası alanda adayı temsil etmeye devam etmektedir (Dodd, 2010). Birleşmiş Milletler gibi uluslararası örgütlerin arabuluculuğunda yeniden birleşme çabaları devam etmekle birlikte, henüz çözüme kavuşmamıştır. Bu bölünme, sadece siyasi değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal alanlarda da derin izler bırakmıştır. Özellikle ekonomik ambargolar ve uluslararası tanınma sorunları, Kuzey Kıbrıs'ın ekonomik kalkınmasını ciddi şekilde etkilemiştir.

Günümüzde Kıbrıs, siyasi açıdan hassas bir bağlamda kültürel etkileşim ve gruplar arası ilişkileri anlamak için önemli bir örnek oluşturmaktadır. Adanın bölünmüş statüsü, ekonomik politikaları, yönetim yapılarını ve sosyal dinamikleri etkilemiş, ekonomik araçların kültürel ve gruplar arası bölünmeleri köprüleyip derinleştirebileceğini keşfetmek için benzersiz bir ortam yaratmıştır (Diez, 2002). Kıbrıs çatışması, aynı zamanda ulusal egemenlik, etnik kimlik ve bölgesel istikrarı ele almanın karmaşıklıklarını anlamak için önemli bir örnek teşkil etmektedir.

4. Metodoloji

Bu çalışma yaşanmış olgular, duygular ve deneyimlerden hareketle nitel araştırma yönteminin anlam odaklı, yorumlayıcı ve doğal yaklaşım özelliklerinden (Creswell, 2021) yararlanmaktadır. Çalışmada fenomenolojik desenden yararlanılmış olup, bireysel deneyimlerin ortak ve evrensel anlamlarını keşfetmeyi amaçlamaktadır (van Manen, 1990).

4.1. Örneklem

Çalışmanın örneklemini Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar oluşturmaktadır. Çalışma evrenini oluşturan bireylere ulaşmadaki zorluk ve evren hakkındaki bilgilerin eksik olduğu dikkate alındığında örnekleme türü olarak tabakalı ve amaçlı örnekleme metodundan yararlanılmıştır (Higginbottom, 2004; Robinson, 2014). Yaş (Ritchie ve diğ., 2013) ve kimlik tanımlamalarının (Türk-Rum) yanı sıra, yaşanan coğrafyanın homojen ve heterojenliği de örnekleme seçimini belirlemektedir (detaylı tartışma için bkz. Robinson, 2014). Çalışmaya katılan bireyler, cinsiyet, yaş ve sosyal topluluk aidiyeti gibi çeşitli demografik kategorilerde dengeli bir dağılım sağlamak amacıyla titizlikle seçilmiştir. Bu yaklaşım, yalnızca temsiliyeti sağlamak için değil, aynı zamanda kültürel araştırmalarda çeşitliliğin önemini vurgulamak amacıyla benimsenmiştir. Farklı bakış açılarının dahil edilmesi, karmaşık toplumsal dinamiklerin anlaşılması açısından kritik bir rol oynamaktadır.

Bu doğrultuda, 76 Kıbrıslı Türk ve 39 Rum Kıbrıslıdan veri toplanmıştır. Böylece her iki topluluğun da kendi kültürel bağlamları içinde anlamlı bir temsiliyetinin sağlanmasına özen gösterilmiştir. Örneklemdeki cinsiyet dağılımı neredeyse eşit olarak sağlanmıştır, toplamda farklı yaş gruplarından ve toplumlardan 65 erkek ve 60 kadın katılımcı çalışmada yer almıştır, böylece hem erkek hem de kadın

katılımcıların deneyim ve bakış açıları yeterince temsil edilmiştir. Ayrıca, farklı yaş grupları arasında da benzer bir denge korunarak kuşaklar arası perspektiflerin incelenmesine olanak tanınmıştır. 31 katılımcı 13-29 yaş, 52 katılımcı 30-54 yaş arasındadır ve 42 katılımcı ise 55 ve üstü yaştaadır.

Bu temel demografik değişkenlerde orantılı temsiliyet sağlanması, kültürel araştırmalarda benimsenen en iyi uygulamalarla örtüşmektedir. Çalışmada çeşitliliğin ve kapsayıcı bir örneklemin önemi vurgulanarak, kültürel, sosyal ve bireysel faktörlerin karmaşık etkileşimini anlamak amaçlanmıştır. Bu çeşitlilik, araştırmacının ele alınan kültürel olguların karmaşıklığına dair anlamlı içgörüler sunma kapasitesini güçlendirmektedir.

4.2. Veri Toplama ve Analizi

Veri, yarı-yapılandırılmış mülakat tekniğiyle toplanmıştır (Adams, 2015). Saha çalışması öncesinde Ege Üniversitesi Etik Kurul'dan gerekli etik kurul izinleri alınmıştır. Projenin ilk saha çalışması aşaması 11-21 Kasım 2023 tarihleri arasında, ikinci aşama ise 2-6 Mayıs 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Pile, Lefkoşa, Gazimağusa, Lefke, Girne, Beyarmudu ve Dipkarpaz'da toplam 125 kişiyle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Her görüşmenin ortalama süresi 25 dakika olup, en uzununu 83 dakika, en kısası ise 10 dakika sürmüştür.

Görüşmeler, Kıbrıslı Türkler ile Türkçe, Kıbrıslı Rumlar ile ise Yunanca bilen bir araştırmacı tarafından Yunanca ve Rumca bilen bir çevirmenin yardımıyla gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, bazı görüşmeler Kıbrıslı Rumlarla İngilizce olarak yapılmıştır.

Mülakat kodlama aşamasından önce tümdengelimci yaklaşımla ana kodlar belirlenmiş ve araştırmacılara iletilmiştir. Böylece veri analizinde kuramsal bilgiden yola çıkıldığına işaret edilmektedir. Alt kodların belirlenmesinde ise tümevarımcı bir yaklaşım benimsenmiş ve sahadan toplanan bilgiler doğrultusunda oluşturulmuştur (bknz. Fereday ve Cochrane, 2006).

5. Bulgular

5.1. Kıbrıslıların Ekonomik Faaliyetleri

Katılımcılara hem kendi topluluklarının hem de adadaki diğer topluluğun (Kıbrıslı Türkler için Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıslı Rumlar için de Kıbrıslı Türkler) başlıca ekonomik faaliyetleri sorulmuştur. Her iki topluluğun da ağırlıklı olarak **turizm ve hizmetler, tarım ve hayvancılık, kamu sektörü istihdamı, ticaret, sanayi ve inşaat ile küçük ölçekli zanaatkarlık** gibi sektörlere dayandığı gözlemlenmiştir. Bu sektörler arasında, **turizm ve hizmetler ile tarım ve hayvancılık**, her iki topluluk için de temel ekonomik gelir kaynakları olarak öne çıkmaktadır. Katılımcılar, **turizm, yiyecek ve içeceklerle ilgili faaliyetler/ürünler ve tarımsal ürünler** gibi alanları **Kıbrıs'ı ekonomik olarak öne çıkaran başlıca sektörler** olarak belirlemişlerdir. Kıbrıs'ın geniş çapta tanınan turizm potansiyeli göz önüne alındığında, katılımcıların turizme yaptığı vurgu şaşırtıcı değildir:

"Kıbrıs'ın Kıbrıs olarak tanınmasını sağlayacak ekonomik faaliyetler, daha önce de belirttiğimiz gibi, öncelikle turizmdir. Daha spesifik olarak, Kıbrıs'taki turizm ve otelcilik sektörü ülkenin zenginleşmesine katkıda bulunmaktadır. Bu gelişmeler, adanın coğrafi yapısı ve elverişli hava koşulları sayesinde başlamıştır. Örneğin, güzel güneşli hava, ılıman ve güneşli kışlar otel turizminin gelişimini kolaylaştırmış ve ekonomiye önemli bir katkı sağlamıştır." (K 45, Erkek, Rum Kıbrıslı, Pile)

Ayrıca, son yıllarda komşu ülkelerden büyük ilgi gören yükseköğretim sektörü de katılımcılar tarafından sıkça dile getirilmiştir. Özellikle katılımcıların %11'i, Kıbrıs'ı ekonomik olarak öne çıkaran alanlardan birinin yükseköğretim olduğunu belirtmiştir. Bir katılımcı, üniversitelerin Kıbrıs ekonomisindeki rolünü şu şekilde açıklamıştır:

"Burada çok fazla öğrenci var. Burası büyük ölçüde üniversiteler sayesinde gelişti. Birçok üniversite var. Bu bir sorun mu? Bence değil. Çünkü küçük bir ülke olarak"

ekonomimizi güçlendirmek için yapabileceklerimiz sınırlı. Ve buradaki üniversiteler gerçekten çok iyi.” (K 16, Kadın, 30, Mağusa)

Yiyecek ve içecek kategorisinde ise katılımcılar, Kıbrıs’a özgü birçok yiyecek ve içeceği dile getirmiştir. Hellim başta olmak üzere Garevolli, Çakistes, Gullirgiya, Şeftali Kebabı, Molahiya iki toplumun da değindiği Kıbrıs’a özgü yiyecekler olarak öne çıkmaktadır. Bu ürünler sadece adanın gastronomi mirasını yansıtmakla kalmayıp, kültürel ekonominin önemli araçları olarak da işlev görmektedir.

5.2. Ekonomik Faaliyetlerde Karşılaşılan Zorluklar

Katılımcılara, Kıbrıs’taki başlıca ekonomik faaliyetleri ve adayı ekonomik açıdan öne çıkaran sektörleri sorulmuştur. Bununla birlikte, ekonomik faaliyetlerini yürütürken karşılaştıkları en büyük zorluklar da ele alınan konulardan biridir. Bulgular dört ana başlık altında sınıflandırılmıştır:

1. Politik zorluklar
2. Ticari zorluklar
3. Finansal zorluklar
4. Sektörel zorluklar

Beklendiği üzere, Kıbrıs’ın uzun süredir uluslararası düzeyde karşı karşıya kaldığı politik meseleler, ekonomik faaliyetlerle ilgili en çok dile getirilen sorunlar arasında yer almıştır. Bu bağlamda, ambargoların uygulanması ve tanınmama sorunu, en fazla vurgulanan konular olmuştur. Ayrıca, Türkiye’ye bağımlılık ve yerli üretimin zayıflığı gibi alt başlıklar da ekonomik performansı olumsuz etkileyen önemli sorunlar olarak öne çıkmıştır.

5.2.1. Politik Zorluklar

Politik zorluklar açısından Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum katılımcıların görüşleri karşılaştırıldığında iki önemli nokta dikkat çekmektedir: (1) Kıbrıslı Rumların da ambargoların etkisini vurgulaması ve bunun geniş ekonomik sonuçlarına dikkat çekilmesi; (2) Türkiye’nin ekonomik faaliyetler üzerindeki etkisini Kıbrıslı Türklerin, Kıbrıslı Rumlara kıyasla daha sık dile getirmesi. Bu farklılıklar, her topluluğun tarihsel ve politik deneyimleri doğrultusunda farklı perspektiflere sahip olduğunu göstermekle kalmamakta, adanın iki tarafındaki uygulamalardan etkilenmeseler bile toplumların diğer taraftaki ekonomik oluşumlara dair bilgi sahibi olmasını ve olumsuz koşulları sorunsallaştırdıklarını göstermektedir.

5.2.2. Ticari Zorluklar

Adada yaşayanların dile getirdikleri ticari zorlukların büyük ölçüde politik zorluklarla ilişkili olması, bu çerçevede tartışılan ambargonun etkisinin ve adanın iki tarafının uluslararası düzeyde farklı politik çerçevelere ait olmasının bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Örneğin katılımcılar Kuzey Kıbrıs’a uygulanan ambargodan ötürü uluslararası ticaret yapmak isteyen Kıbrıslı Türklerin zorluk yaşadıklarını, böyle bir tercihleri olduğunda Güney Kıbrıs üzerinden yapmak zorunda kaldıklarını ve döviz kuru farkı ile aracılık bedelleri gibi farklı maliyetlerin ortaya çıktığını belirtmektedirler.

5.2.3. Finansal Zorluklar

Finansal zorluklar bağlamında döviz kuru önemli bir sorun olarak öne çıkmaktadır. Özellikle Kıbrıslı Türkler arasında yer alan katılımcılar, bu dengesizliklerden kaynaklanan ekonomik eşitsizlikleri vurgulamıştır. Bir Kıbrıslı Türk katılımcı, bu durumu kendi deneyimi üzerinden şöyle aktarmıştır:

"Topluluklar arasında fazla etkileşim olduğunu düşünmüyorum ama bir markette çalışıyorum ve bazen kasada görev alıyorum. Türk ve Rum Kıbrıslılar arasındaki büyük mali farkı net bir şekilde görebiliyorum. Örneğin, bir Kıbrıslı Rum müşteri bir şey aldığı anda, çok kolay ve tereddütsüz ödeme yapıyor. Ancak bir Kıbrıslı Türk geldiğinde, birkaç parça ürün almasına rağmen çoğu zaman parasal sınırına ulaşıyor." (K 6, Kadın, 20, Beyarmudu, Türk Kıbrıslı)

5.2.4. Sektörel Zorluklar

Sektörel zorluklar kapsamında, yabancılara yapılan mülk satışları sıkça dile getirilmiştir. Hem Kıbrıslı Türkler hem de Kıbrıslı Rumlar, bu eğilimin yerel emlak piyasası üzerindeki etkilerinden endişe duyduklarını ifade etmiştir. Özellikle yabancı yatırımlar nedeniyle artan konut fiyatlarının yarattığı sıkıntılara dikkat çekmektedir.

5.3. Toplumlar Arası Ekonomik İlişkiler

Rum ve Türk Kıbrıslılar arasındaki ekonomik ilişkiler zaman içinde önemli değişimler geçirmiştir. Adanın kuzey ve güney olarak ayrılması sonrası uygulanan ekonomik politikalar, özellikle Kuzey Kıbrıs'a yönelik ambargolar, topluluklar arasındaki ekonomik eşitsizlikleri derinleştirmiştir. Ancak, 2003 yılında sınır kapılarının kısmen açılması, iki toplum arasında ekonomik iş birliği fırsatlarını artırmış, kültürel alışverişleri teşvik etmiştir. Ancak yine de katılımcılar bu uygulamanın özellikle kuzey kesiminin ekonomisine beklenen düzeyde katkıyı yapmadığı görüşündedirler.

Her iki topluluğun da turizm ve tarım gibi sektörlerde ortak bir şekilde bağımlı olması, ekonomik olarak birbirine bağlı geleceklerini daha da pekiştirmektedir. Örneğin, Kıbrıslı Türklerin adanın güneyinde çalışması, politik ayrımlara rağmen toplumlar arası etkileşimi artıran ekonomik stratejilerden biridir. Bu tür ekonomik faaliyetler sadece ticareti canlandırmakla kalmaz, aynı zamanda kültürel diyalog için bir platform oluşturarak, toplumların birbirleri hakkındaki algılarını yeniden şekillendirmelerine olanak tanır.

5.4. Toplumlar Arası Ürün Alışverişi

Katılımcılara, diğer topluluktan ürün satın alma konusundaki görüşleri de sorulmuştur. Bu faaliyetlere katılma veya kaçınma motivasyonları iki ana kategoriye ayrılmıştır:

1. Çekici faktörler

Diğer topluluktan ürün veya hizmet satın alma konusunda en sık dile getirilen nedenlerden biri, karşı tarafta belirli ürün veya hizmetlerin daha düşük maliyetli olmasıdır. Özellikle döviz kuru farkları ve vergi politikalarındaki farklılıklar, iki topluluk arasındaki alışverişi teşvik eden önemli faktörlerdir.

2. İtici faktörler

Buna karşın, itici faktörler daha çok katılımcıların kendi topluluklarındaki kısıtlamalarla ilgilidir, örneğin yeterli mağaza, marka veya belirli ürünlerin bulunmaması buna örnek gösterilebilir. Bu sebeple katılımcılar diğer tarafa itilmekte ve oradan alışveriş yapmaktadır.

Kıbrıslı Türkler için en yaygın itici faktör, yerel bölgelerinde yeterli mağaza veya markanın bulunmamasıdır. Elektronik ürünler veya özel gıda maddeleri için sınır ötesine geçmekte ve güneyden alışveriş yapmaktadırlar. Domuz eti, Kıbrıslı Türklerin kuzeyde dini sebeplerle rahat bulamamaları nedeniyle, güneyden aldıkları özel gıda kategorisine önemli bir örnek niteliğindedir. Bu nedenle Yeşil Hat üzerinden karşı tarafa geçerek alışveriş yaptıklarını ifade etmektedirler. Kıbrıslı Rumlar için ise en çok dile getirilen çekici faktör, kuzey tarafında belirli ürün ve hizmetlerin daha uygun fiyatlı olmasıdır. Kıbrıs bağlamında, kuzeyde yakıtın daha ucuz olması, Kıbrıslı Rumlar için en büyük alışveriş teşviklerinden biri olmuştur. Güney Kıbrıs'taki yüksek yaşam maliyetleri ve yakıt vergileri nedeniyle, birçok Kıbrıslı Rum yakıt almak için sınırı geçmektedir. Ancak bu durum, Güney Kıbrıs'taki yetkililer ve benzin istasyonu sahipleri arasında hoşnutsuzluk yarattığı da ifade edilmektedir.

Bu dinamik, bölünmüş toplumlar arasında süregelen ekonomik ve sosyal eşitsizliklerin bir yansımasıdır. Araştırmacılar, bölünmüş toplumlarda sınır ötesi ekonomik değişimlerin çoğunlukla

ideolojik veya kültürel tercihlerden ziyade pragmatik nedenlerle, özellikle fiyat farklılıkları ve ürün bulunabilirliği gibi faktörlerle şekillendiğini belirtmektedir (Diez, 2002; Scott, 2000).

Bu alışveriş kalıpları, çekici ve itici faktörlerin nasıl etkileşim içinde olduğunu ve toplumlar arası tüketim alışkanlıklarını nasıl şekillendirdiğini göstermektedir. Ekonomik zorunluluklar, kültürel tercihler ve pratik kaygılar, bu etkileşimlerin arkasındaki temel motivasyonlardır.

Katılımcılara, diğer topluluktan ürün veya hizmet satın almanın kendi toplumlarında nasıl karşılandığı da sorulmuştur. Katılımcıların önemli bir kısmı, belirgin bir tepki almadıklarını, aile ve yakın çevrelerinin de karşı topluluktan sıklıkla alışveriş yaptığını belirtmiştir. Bazıları ise geçmişteki politik sorunlar nedeniyle insanların karşı topluluktan alışverişe eskiden çok daha mesafeli olduğunu ancak bu tür tepkilerin zamanla azaldığını ve toplumlar arası alışverişin giderek normalleştiğini ifade etmiştir. Ancak, özellikle Kıbrıslı Rum katılımcılar tarafından sıkça dile getirilen bir konu, Güney Kıbrıs'taki akaryakıt istasyonu sahipleri ve devlet yetkililerinin, Kıbrıslı Rumların daha ucuz yakıt almak için Kuzey Kıbrıs'a geçmesine karşı duydukları hoşnutsuzluktur.

6. Sonuç ve Tartışma

Toplumlar, karmaşık ekonomik mekanizmalar ve çerçeveler aracılığıyla karşılıklı etkileşim ve alışverişte bulunmaktadır. Bu alışverişler, yalnızca ticari ilişkilerle sınırlı kalmaz, aynı zamanda daha derin sosyo-kültürel bağlar oluşturmaktadır. Ancak, bu etkileşimler yalnızca yerel dinamiklerle değil, uluslararası politikalar ve jeopolitik gelişmeler gibi makro düzeydeki değişkenlerden de büyük ölçüde etkilenmektedir. Ekonomik araçların toplumlarda nasıl işlediği ve algılandığı, bu daha geniş yapılar tarafından şekillendirilmekte, bu da küresel ve yerel bağımlılıkların çok yönlü doğasını göstermektedir (Throsby, 2001; Diez, 2002). Kıbrıs adasındaki iki toplum arasında etkileşimde küresel ve yerel bağımlılıkların etkisini ekonomik faaliyetler üzerinden okumak ve bunların toplumlararası etkileşiminde yerini görmek mümkündür. Örneğin ambargo nedeniyle uluslararası markaların Kıbrıs Türk kesiminde bulunmaması bir itici faktör olarak Kıbrıslı Türklerin güneydeki alışverişlerini belirleyen bir etken olmuştur.

Toplumlararası etkileşim dinamikleri de bölünmüş toplumlar üzerinde birbiriyle zıt etkiler yaratabilmektedir. Örneğin Diez (2002), bölünmüş toplumlarda ekonomik etkileşimlerin hem bir köprü hem de bir engel olarak işlev görebileceğini belirtmektedir. 2003 yılında sınır kapılarının kısmen açılması, iki topluluk arasında ekonomik ve kültürel etkileşimi artırmış olsa da bu etkileşimler genellikle pragmatik nedenlere dayanmaktadır. Örneğin, Kıbrıs Türk tarafındaki daha düşük benzin fiyatları, Rumların sınırı geçerek alışveriş yapmalarına neden olmuştur. Benzer şekilde, Güney Kıbrıs'ta bulunan uluslararası markalar ve restoranlar, Kıbrıslı Türklerin sınırı geçerek bu hizmetlerden yararlanmalarını sağlamıştır. Bu tür ekonomik etkileşimler, iki topluluk arasında bir tür "ekonomik bağımlılık" yaratsa da bu etkileşimlerin siyasi gerilimleri azaltmada ve iki toplumun yakın bağlar kurmasında ne kadar etkili olduğu tartışmalıdır. Öte yandan bu alışveriş türleri adanın iki tarafındaki politik meseleler kaynaklı sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri de göstermektedir. Scott (2000), ekonomik eşitsizliklerin algılanan sosyal adaletsizlikleri derinleştirebileceğini ve eğer dikkatli yönetilmezse, toplumsal gerilimleri artırabileceğini öne sürmektedir.

Kıbrıs özelinde, ekonomik farklılıklar, politik hassasiyetler ve kültürel tercihler arasındaki etkileşim, ekonomik faaliyetlerin toplumsal bölünmelerle nasıl karmaşık bir ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Kıbrıs'ta kültür ve ekonomi arasındaki ilişki, tarihsel anlaşmazlıklar, politik gerçekler ve ortak hedefler tarafından şekillenen karmaşık bir dinamik bulunmaktadır. Kültür ekonomisi, ortak mirastan ve iş birliği fırsatlarından yararlanarak toplumlar arası ilişkileri geliştirmek için umut verici bir alan olarak öne çıkmaktadır. Ancak, politik güvensizlik ve ekonomik eşitsizlikler gibi engellerin aşılması büyük önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Adams, W. C. (2015). Conducting Semi-Structured Interviews. *Handbook of Practical Program Evaluation*, 4, 492-505.
- Aitken, R. (2007). *Performing Capital: Toward a Cultural Economy of Popular and Global Finance*. Palgrave Macmillan, England.
- Amin, A., & Thrift, N. (2007). Cultural-Economy and Cities. *Progress in Human Geography*, 31(2), 143-161.
- Bedir, A., & Tabakoğlu, A. (2021). Hatırlama ve Kolektif Hafıza. *Kadim Akademi SBD*, 5(2), 25-49.
- Berry, J. W. (2008). Globalisation and Acculturation. *International Journal of Intercultural Relations*, 32(4), 328-336.
- Bhabha, H. K. (2012). *The Location of Culture*. 2nd Edition, Routledge, London.
- Bille, T., & Schulze, G. G. (2006). Culture in Urban and Regional Development. *Handbook of the Economics of Art and Culture*, 1, 1051-1099.
- Bornstein, M. H. (2017). The Specificity Principle in Acculturation Science. *Perspectives On Psychological Science*, 12(1), 3-45.
- Creswell, J. W. (2021). *Nitel Araştırma Yöntemleri, Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. Çevirenler: S. B. Demir, M. Bütün, Siyasal Kitapevi, Ankara.
- Çelik, A. M., & Eminoğlu, A. (2022). Sürdürülemez Barış İnşasında Siyasal Kültürün Rolü: Haiti Örneği. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(23), 195-211.
- De Beukelaer, C., & Spence, K. M. (2018). *Global Cultural Economy*. Routledge, London.
- Diez, T. (2002). *The European Union and the Cyprus Conflict: Modern Conflict, Postmodern Union*. Manchester University Press.
- Dodd, C. H. (2010). *The History and Politics of The Cyprus Conflict*. Palgrave Macmillan.
- Fereday, J., Muir-Cochrane, E. (2006). Demonstrating Rigor Using Thematic Analysis: A Hybrid Approach of Inductive and Deductive Coding and Theme Development. *International Journal of Qualitative Methods*, 5(1), 80-92.
- Güler, Y. (2004). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi*, 5(1), 101-112.
- Hesmondhalgh, D. (2012). *The Cultural Industries*. 3rd Edition, SAGE Publications, United States of America.
- Higginbottom, G. M. A. 2004. Sampling Issues in Qualitative Research. *Nurse Researcher*, 12(1), 7-19.
- İnce, G. B. (2010). Medya ve Toplumsal Hafıza. *Kültür ve İletişim*, 13(1), 9-29.
- Ker-Lindsay, J. (2011). *The Cyprus Problem: What Everyone Needs to Know*. Oxford University Press, London.
- Koday, Z. (1998). Kıbrıs'ın Jeopolitik Önemi. *Türk Coğrafya Dergisi*, (33), 419-428.
- Kurin, R. (2004). Safeguarding Intangible Cultural Heritage in the 2003 UNESCO Convention: A Critical Appraisal. *Museum International*, 56(1-2), 66-77.
- Landry, C. (2000). *The Creative City: A Toolkit for Urban Innovators*. Earthscan Publications, London.
- Loizides, N. (2007). Anavatan Nationalism vs Cypriotism: Identity Politics in Cyprus. *Ethnic and Racial Studies*, 30(6), 1086-1105.

- Markusen, A., & Schrock, G. (2006). The Artistic Dividend: Urban Artistic Specialisation and Economic Development Implications. *Urban Studies*, 43(10), 1661-1686.
- Özmen, S. (2018). Kıbrıs Türklerinin Kökeni ve Sosyo-Kültürel Özellikleri. *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, 2(3), 21-33.
- Polanyi, K. (2002). *The Great Transformation, The Political and Economic Origins of Our Time*. Beacon Press, Boston.
- Pratt, A. C. (1997). The Cultural Industries Production System: A Case Study of Employment Change in Britain, 1984–91. *Environment and Planning A*, 29(11), 1953-1974.
- Richards, G. (2011). Creativity and Tourism: The State of the Art. *Annals of Tourism Research*, 38(4), 1225-1253.
- Ritchie, J., Lewis, J., Elam, G. (2013). Designing and Selecting Samples. *Qualitative Research Methods*, Editörler: L. Maruster ve M. J. Gijsenberg, 77-108, Sage Publications, New Delhi.
- Robinson, O. C. (2014). Sampling in Interview-Based qualitative Research: A Theoretical and Practical Guide. *Qualitative Research in Psychology*, 11(1), 25-41.
- Roussou, E. (2011). Coexistence and Conflict: Greek and Turkish Cypriots in Perspective. *Journal of Mediterranean Studies*, 20(2), 112-132.
- Sandri, F., & Alshyab, N. (2023). Creative Industries and Economic Growth: Lessons from Cyprus. *Global Cultural Economy Journal*, 5(2), 34-52.
- Scott, A. J. (2000). *The Cultural Economy of Cities: Essays on the Geography of Image-Producing Industries*. SAGE Publications, United States of America.
- Smith, L. (2006). *Uses of Heritage*. Routledge, United States of America.
- Souter, A. (1984). Cyprus: A Historical Overview of Cultural Integration. *Mediterranean Historical Review*, 9(1), 67-85.
- Throsby, D. (2001). *Economics and Culture*. The Press Syndicate of the University of Cambridge, United Kingdom.
- Van Manen, J. (1990). *Researching Lived Experience*. New York: State University of New York Press.
- Zukin, S. (1995). *The Cultures of Cities*. Cambridge, Mass. and Oxford: Blackwell Publishers.